

Η ΠΟΛΥΦΩΝΙΑ ΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΑΥΛΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ XV ΙΑΩΝΑ

Ο πλούτος κι η μεγαλοπρέπεια της γαλλικής αώλης της Νικοσίας (1), πρωτεύουσας της νήσου Κύπρου, στο 14ο και 15ο αιώνα, που μάς την περιγράφουν με τόσον ένθουσιασμό όλοι οι εύρωπαίοι ταξιδιώτες της εποχής εκείνης, που πέρασαν από κεί, χάριζαν στο βασίλειο των Λουζινιάν (2) μιά τόσο μαγική, μπορούμε να πούμε, φήμη, ώστε ακόμη και αυτοί οι πανίσχυροι Σουλτάνοι του Καΐρου, παρ' όλη τή στρατιωτική ύπεροχή τους, δίσταζαν να χτυπηθούν μ' αυτό τὸ προχωρημένο φούλακι τοῦ γαλλικοῦ κράτους στήν Ἀνατολή.

Ἡ γῆ όπου εἶχαν ζῆσει οἱ ἀρχαίοι λάτρεις τῆς Κυπριας Ἀφροδίτης, διατρούσε πάντα—παρά τήν ἀ-

ποστολική δράση τοῦ ἑακουστοῦ ἐρημίτη Ἰλαρίνου, στόν 4ο αἰώνα μ. Χ.—κάποιον παράξενο ἠθουισμό, που πότιζε εὐχάριστα ὄχι μόνο τούς Ἑλληνες κατοίκους τῆς μεγαλονήσου, ἀλλά καί τούς ἄλλους λαούς (Ἀραβες, Ἰταλοῦς, Γάλλους), που ἐγκαταστάθηκαν διαδοχικά στήν Κύπρο, μετά τήν κατάρρευση τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Μά, τόν Ἰούλιο τοῦ 1426, ἡ Νικοσία, κυριεώθηκε ἀπό τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου τοῦ Καΐρου, ἐξ αἰτίας τῆς ὁδοχῆς πολιτικῆς τοῦ βασιλιά τῆς Ἰάνου ντέ Λουζινιάν. Κι οἱ βάρβαροι καταχτητές, ἀφοῦ ἐλεηλάτησαν τή θρυλική αὐτή πόλη, τήν παράδωκαν στίς φλόγες. Ἔτσι ἀπ' ὅλη ἐκείνη τήν ἑακουστή λαμπρότητα τῆς δέν ἀπόμεινε εἶποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό ἓνα σπουδαιότατο μουσικό χειρόγραφο, που περιέχει 219 πολυφωνικά κομμάτια, που γράφτηκαν ἀπό ἀνώνυμους συνθέτες τῆς βασιλικῆς αώλης, που ἐξῆσαν στήν ἐποχή τῆς βασιλείας τοῦ Ἰάνου ντέ Λουζινιάν, δηλαδή στίς δύο πρώτες δεκαετίες τοῦ 15ου αἰώνα. Τὸ χειρόγραφο αὐτό τὸ χάρισε ἡ κόρη τοῦ βασιλιά, Ἄννα ντέ Λουζινιάν, στό Λουδοβίκο τῆς Σοβοίας ὅταν τὸν παντρεύτηκε, στά 1434. Ἡ τυχερή αὐτή συλλογή βρέθηκε ἀργότερα καί φυλάχτηκε στή βιβλιοθήκη τοῦ Τουρίνου. Στά 1904 ὤμως μιά μεγάλη πυρκαϊά κατέστρεψε ὅλα σχεδόν τὰ χειρόγραφα αὐτῆς τῆς βιβλιοθήκης· μὰ ἡ καλή τύχη προστάτησε καί πάλι ἀπό τίς φλόγες αὐτό τὸ πολύτιμο χειρόγραφο, που ξαναφυλάχτηκε στήν ἴδια βιβλιοθήκη, όπου καί βρίσκεται τώρα, μοναδικό μνημεῖο μιάς λαμπρῆς μουσικῆς σχολῆς, που χάθηκε μαζί μὲ τὸ μεγαλοπρεπές παλάτι τῆς Νικοσίας, όπου ἀντηχοῦσαν ἄλλοτε οἱ φωνές τραγουδιῶν, που εἶχαν μορφωθεῖ μέσα σέ μιά ξεχωριστά ραφινάτη κι ἐκλεκτικὴ μουσικὴ παράδοση.

Ἄλλα τὰ κομμάτια που περιέχονται σ' αὐτό τὸ κυριώτικο χειρόγραφο εἶναι δυστυχῶς ἀνώνυμα. Εἶναι ὅραγε ἔργα ἐνός ἢ περισσοτέρων συνθετῶν; Οἱ συνθέτες αὐτοί ἦταν ὄλοι Γάλλοι ἢ ἴσως ἀνάμεσα σ' αὐτούς ὤπηρχε καί κανεὶς Ἑλληνας που μνηθῆκε στήν τεχντροποιία αὐτῆ· τῆς Κυπριακῆς Σχολῆς τῆς πολυφωνίας; Δυστυχῶς ἡ ἔλλειψη κάθε ντοκουμέντου ἀφίνει ὅλα αὐτὰ τὰ ἐρωτήματά μας δίχως ἀπάντηση καί μὰς ἐμποδίζει νά καταρτίσουμε τὸ ἱστορικὸ χρονικὸ αὐτῆς τῆς Σχολῆς. Μά, μιά καί ξέρομε ὅτι ὁ πρῶτος μέγας συνθέτης τῆς Γαλλίας, ὁ Γκυγιώμ ντέ Μασώ, βρισκόταν σὲ στενές σχέσεις μὲ τὸν περιβάλλον τοῦ βασιλιά Πέτρου τοῦ Ἰου ντέ Λουζινιάν, που βασιλεψε σὸ δεύτερο μισό τοῦ 14ου αἰώνα, μπορούμε νά ὑπεθέσουμε πῶς ὁ μέγας αὐτός πολυφωνιστῆς—που ὅτε βρισκόταν σὸ ἀπόγειο τῆς δόξας του—ἔδρασε σημαντικὴ ἐπίδραση στούς συναδέλφους του τῆς Κύπρου. Καμιά ὤμως συγκεκριμένη πληροφορία δέν ἔχομε σχετικά μ' αὐτὴ τὴν ἐκδοχή, ὅτε καί σχετικὰ μὲ τὴν προέλευση αὐτῆς τῆς μουσικῆς. Γι' αὐτὸ εἴμαστε ὀποχρεω-

1. Ἔτσι ὀνομάζον καί ὀνομάζον ἀκόμη οἱ Γάλλοι τὴ Λευκωσία.

2. Ἑακουστή Γαλλικὴ φεουδαρχικὴ οἰκογένεια, που ἓνας κλάδος τῆς ἔλαβε μέρος στίς σπουροφορίες καί βασιλεψε στή νήσο Κύπρο καί στήν Ἱερουσαλήμ ἀπὸ τὸ 1192 ὤς τὸ 1489.

μένει να προσπαθήσουμε μονάχα με την ανάλυση αυτών των έργων να βρούμε το μυστικό της καταγωγής τους.

Έτσι βλέπουμε πώς η αντίστιξη, η άρχιτεχνοτική κι η μουσική σημειογραφία αυτών των κομματιών είναι καθαρά γαλλικές. Ή μελωδία τους όμως προδίνει Ιταλικές κι ακόμη ανατολίτικες επιδράσεις. Ή αρμονία τους χρησιμοποιεί άσυνήθιστες συγχορδίες και ντισονάντσες, που άσφαλώς θ' απόφευγε κάθε Γάλλος ή Ίταλός συνθέτης της εποχής εκείνης. Ή χρησιμοποίηση του δώριου τρόπου (1ου έκκλησιαστικού τόνου) ρε με σί φυσικό, είναι τόσο χαρακτηριστική, ώστε θά μπορούσαμε ν' άποκαλέσουμε αυτή την παραλλαγή του μεσαιωνικού δώριου τρόπου «Κύπριο τρόπο». Όσο για την ανεξαρτησία των διαφόρων μερών του πολυφωνικού συνόλου είναι συχνά καταπληχτική. Παίρνουμε για παράδειγμα δυό από τα πιο χαρακτηριστικά έργα της Κυπριακής Σχολής. Πρώτα ένα τετράφωνο Gloria (Λειτουργικό «Δοξαστικό»), λαμπρό δείγμα της Ιδιότυπης αντιτιχτικής τέχνης αυτής της Σχολής, γραμμένο στον «Κύπριο τρόπο» του ρε, που άναφέραμε πιο πάνω. Σ' αυτό το Gloria παρατηρούμε πόσο περίεργη όσο και άξιοπρόσχετη είναι η άκαθόριστη έντύπωση αρχαϊσμού, που προκαλεί στον άκροατή ό τρόπος αυτός. Έπίσης είναι καταπληχτική ή τέχνη με την όποια ό συνθέτης ξεχωρίζει, με διάφορα περίτεχνα τεχνάσματα, τη ρυθμική κίνηση κάθε μέρους του πολυφωνικού συνόλου.

Έξ ίσου χαρακτηριστικό δείγμα του Κύπριου τρό-

που είναι μία μπαλάντα, για τρεις φωνές, γεμάτη έρωτική άπελπισία, όπου ό ποιητής ίκετεύει την κυρά που άγαπάει να του ιατρεύσει την όδυνηρή πληγή που όνοιξε στην καρδιά του ό έρωτάς της. Έδώ ή ανεξαρτησία της κάθε φωνής φτάνει στο κατακόρυφο. Ή λεπτή άοριστία της τροπικότητας αυτής της μπαλάντας, οι άλλεπάλληλες κι άπροσδόκητες συγκοπές που διανθίζουν τα φωνητικά της μέρη, καθώς κι ή φαινομενική τονική και ρυθμική της αστάθεια, που έρμηνεύουν τόσο έκφραστικά την άγωνία του όμοιρου έραστή, μαρτυρούν ότι ό άγνωστος συνθέτης της ήταν ένας πολυφωνιστής έξαιρετικής άξίας, που ή πρωτοτυπία του ήφους του κι ή τολμηρή του τεχνοτροπία θά μπορούσε να του χαρίσει την αίγλη του πρωτοπόρου.

Για όσους ξέρουν ν' άκουν όχι μόνο τους φυσικούς μουσικούς ήχους αλλά κυρίως το βαθύτερο νόημα τους, αυτή ή πολυφωνική μουσική έναξαρτώνεται όλη την άτμόσφαιρα της αλήθης του Ίανου ντε Λουζινιάν, που ή λαμπρότητά της προκάλεσε τό μέχρις όπερβολής έκστατικό θαυμασμό του μεσαιωνικού κόσμου και, χαρίζοντάς μας λίγη από τη γοητεία της παλαικής εκείνης γαλλικής αύλικής ζωής, που μεταφωτεύτηκε κι άνθησε ύπερφα στο έυκρατο κλίμα της ξακουστής αυτής γωνιάς της Άνατολικής Έλλάδας, μάς κάνει να νιώσουμε πώς ή Κυπριώτικη Σχολή της πολυφωνίας κατείχε, ανάμεσα στις σύγχρονες αντίστοιχές της εδρωπαϊκές σχολές, την ίδια ξεχωριστή θέση που κατείχε και τό βασίλειο των Λουζινιάν ανάμεσα σ' όλα τα χριστιανικά βασίλεια της εποχής εκείνης.